

חינוך לחיים

פרשת מטות

"ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפינו" - בני ראובן גד וחצי שבט המנשה מבקשים ממשה כך: "ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפינו" בו ברגע משה נוזף בהם ומתקן את טעותם: "בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם". משה מקדים את הילדים לפני בעלי החיים, ובעצם מחליף את הסדר. משה לימד אותם לקח בערכים ובסדרי העדיפויות - קודם המשפחה והילדים שהם המטרה ומשאת החיים וגולת הכותרת היא חינוך הילדים והכוונתם בנתיבות החיים ורק אח"כ הרכוש שהוא המשני וטפל אליו כי מהרכוש לא נשאר לך זכר אבל אם תשקיע בחינוך הילדים הם ישארו לשם ולשארית לדרכך ומורשתך - "עמלנו אלו הבנים" את עיקר העמל והיצירתיות עלינו לנתב לחינוך הילדים.

אך יש עוד שינוי בלשונו של משה רבינו ע"ה, שהם אמרו 'נבנה למקננו פה' - פה דייקא, בעולם הזה, ומשה רבינו השיב 'בנו לכם ערים לטפכם', והכוונה שאין העיקר בבניית ערים ומבצרים שהם דבר חולף, אלא העיקר להחזיר בטפם חינוך יהודי וקנינים רוחניים, שהם הרי הם ה'לכם' האמיתי, שזה מה שישאר עבורם לעולם הבא שהוא קנין תמידי שלכם ילדים ההולכים בדרך ה'.

וזהו שסיים 'והיוצא מפיכם תעשו', שלא רק ללמד את הבן בפיו איך להתנהג, אלא גם יעשו בעצמם כפי היוצא מפיכם, כי עיקר החינוך הוא על ידי שהאב בעצמו מתנהג טוב באמת, בדוגמה אישית. שאז חוזר הדבר בפנימיות לבם היטב, וכמו שפירשו על הפסוק בואתחנן 'והיו הדברים האלה על לבבך' ואז 'ושננתם לבנך'.

עפ"י שבתחילה אמרו (פס"ז) 'גדרות צאן נבנה למקנינו פה', ואחרי ששמעו תוכחת משה אמרו (פכ"ו) 'טפינו וגו' יהיו שם בערי הגלעד', ולמה שינו מ'פה' ל'שם'. אלא כי מתחילה היו העסקים הגשמיים בראש מעיינם וזה היה עיקר מקומם על כן אמרו 'פה', אך אח"כ האיר משה עיניהם שעיקר מציאות האדם הוא הרוחניות, ועל כן יחסו לעסקים הגשמיים הכינוי 'שם', כאילו חוץ ורחוק מהם.

וכך מסופר על הלב שמחה מגור שחיזק בחור יתום וכך אמר הרי בברכת המזון אנו אומרים 'ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד' ושאל מה שייך לומר 'לעולם ועד' על מזון, מי אוכל לחמניות ודגים לעולם ועד? הרי זה עניין זמני בעולם המגושם הזה? רק הקב"ה מולך לעולם ועד!! אלא שהנשמה צריכה מזון גם למעלה בשמיים וכיוון ששם למעלה אי אפשר לעשות מצוות, כי אין מעשה בשאול אשר אתה הולך שמה, לכן ע"י שילדי הנפטר בעולם הזה לומדים משניות, אומרים קדיש ונותנים צדקה והולכים בדרך שהאב חונכם, הרי באמצעותם מגיע מזון לנשמת אביהם. וזה בקשתינו בברכת המזון 'ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד' שתתן לי בנים כשרים וצדיקים שיעשו מעשים טובים ועי"ז יתנו לי מזון בעולם העליון. הרי שיש בברכת המזון תפילה על דורות ישרים וצדיקים. וכך פירשו גם 'ותשאני רוח', כש'הרוח' תשאני ויוצאני מהעולם הזה לעולם הבא - 'ואשמע אחרי קול רעש גדול', שאזכה לשמוע אחרי, מהדורות הבאים אחרי 'ברוך כבוד ה' ממקומו'.

על אותו דרך רואים בסוף הפרשה - "ונבח הלך וילכוד את קנת ואת בנותיה ויקרא לה נבח בשמו" - "ויקרא לה נבח", לה אינו מפיק ה', וראיתי ביסודו של ר' משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה שמשמע מדרשו כמו "לא" [רש"י].

שואל הרב הירש, אם בין כך ובין כך לא נתקיים לה שם זה, לשם מה התורה מספרת לנו שנבח קרא עיר בשמו? מתרץ הרב הירש, בנוהג שבעולם, מלכים ושליטים קוראים את שמות הערים הגדולות של מדינתם על שמם, כדי להאדיר את שמם ותהילתם בעיני בני עמם, וכדי ששםם יישאר חקוק בזכרונם ויהא נישא בכפיהם. באה התורה ללמדנו כי אין בזה שום ערך ותכלית, אדם קורא עיר על שמו, אבל לא נותר מזה כלום. הדבר היחיד שמשאיר אחריו האדם, אלו מעשיו הטובים, מהם נהנו בני עמו בחייו ויוסיפו ליהנות ממנו גם לאחר מותו. ובניו שממשיכים את מורשתו ודרכו. כך אמרו חז"ל, עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. וכן כתוב בירושלמי - "אין עושין נפשות מצבות לצדיקים, דבריהם הן זכרון".

אחת הדוגמאות הבולטות בכך היא רש"י עצמו (יארצייט כ"ט תמוז), שהרי מקום קבורתו לא נודע, ואין שום מצבה לזכרו, אבל שום דבר לא חסר, בזכרון האומה רש"י עודנו חי וקיים, ואת תורתו ופירושו הוגים ולומדים רבבות אלפי ישראל דבר יום ביומו. במהלך שיעור אחד, קם אחד התלמידים ושאל את רבו, היכן מת רש"י? נענה הרב ואמר לו, במסכת מכות דף י"ט; ולמרבה התמיהה שפשטה על פניו, הסביר את כוונתו. במסכת הזו נקטע פירושו של רש"י באמצע, ושם כתב תלמידו "רבנו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה ולא פרש יותר, לדידנו שם מת רש"י".

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com